

EĞİTİM MÜZİĞİNDE PROZODİ *

Yrd.Doç.Dr. Selçuk BİLGİN

*1924-2004 Musiki Muallim Mektebinden Günümüze
Müzik Öğretmeni Yetiştirme Sempozyumu Bildirisi
SDÜ, 7-10 Nisan 2004, Isparta

Okul öncesi eğitim kurumlarından yüksek öğretim sonuna değin her kademedeki okulda eğitim-öğretim amacına yönelik bir süreci kapsayan ve toplumların müzik kültürü bakımından geliştirilip biçimlendirilmeleri, çağdaş düzeyde ulusal müzik zevkinin yaygınlaştırılması amacıyla gerçekleştirilen müzik ders ve etkinliklerinde, diğer adıyla “okul müzik eğitimi” ‘nde kullanılmak üzere öğretmenin elinde malzeme olan “eğitim müziği” her yönüyle önem taşımaktadır.

Müzik dersinde tüm bu etkinliklerin hedefine ulaşmasında, müzik öğretmenin elinde malzeme olan “eğitim müziği” Türkiye’de ilk ve orta öğretim düzeyinde ele alınarak tanımlanırsa; geleneksel ve çağdaş, teksesli ve çok sesli, yerel, ulusal ve evrensel nitelikli müziklerimizden, ilk ve orta öğretim müzik eğitim programlarında öngörülen amaçların, öğrenciye kazandırılmasında ve geliştirilmesinde eğitim- öğretim malzemesi olarak kullanılmak üzere, amaçlara, öğrencilere, belli eğitim-öğretim ilkelerine ve belli estetik ölçütlere uygun olarak seçilen örneklerden oluşan dağarcıktır. (1)

Müzik eğitimi için gerekli olan bu dağarcığın oluşturulmasında bestecilere çok büyük görevler düşmektedir.

“Müzik oluşturma insanın müziksel eylemlerinin temelidir. Müzik oluşturma sürecinin bir türü olan “Besteleme” (bağdama) sesleri belli bir güzellik anlayışına göre, belli bir amaç ve yöntemle ardarda ve/ ya da üstüste biraraya getirerek anlamlı bir bütün oluşturma sürecidir. Çeşitleme, eşikleme, çalgılama, orkestralama, korolama, uyarlama, düzenleme vb. birer besteleme biçimidir.” (2)

“Bestecinin iki amacı vardır: Yarattığı eser hem duygularını ifade etmeli hem de eserinin kurgusundaki “sanatsal doğruluk” isteğini doymalıdır. Sanatsal doğruluk hem estetiğin bir şartı hem de dinleyicinin ilgisini canlı tutmak için bir zorunluluktur. (3)

Genel besteciliğin bir dalı olan eğitim müziği besteciliğini, okul öncesi eğitimden başlayarak yüksek öğretim sonuna kadar süren bir süreç içerisindeki örgün müzik

eğitimine, eğitim m¼ziđi dağarcığı kazandırmak için yapılan besteleme çalışmaları olarak tanımlayabiliriz.

“Eğitim m¼ziđi besteleme teknikleri” “T¼rk m¼ziđi ve batı m¼ziđi dizilerinde, s¼zl¼, s¼zs¼z eğitim m¼ziđi eserleri bestelemek için gerekli bilgiler, yazı teknikleri, öz¼mlene yöntemleri ve uygulamaları kapsar.”

“Eğitim m¼ziđi besteleme teknikleri ile ilgili bilgi, teknik ve becerileri ¼ k¼mede toplayabiliriz.

1. Ezgi yazımı
2. Teksesli şarkı besteleme
3. Eşlikli şarkı besteleme“

“Ezgi yazımı” için bilinmesi gerekenler: “ Tonlar ve makamlar, batı m¼ziđi ve T¼rk m¼ziđi ölç¼leri, başlıca ezgi formları, m¼zikal analiz ve ezgi yazımı,” dır.

“Tek sesli şarkı besteleme” için bilinmesi gerekenler: “Prozodi, s¼ze ezgi yazımı, teksesli şarkı besteleme, şarkı s¼z¼ yazımı, ezgiyle s¼z yazımı,”dır.

“Eşlikli şarkı besteleme” için bilinmesi gerekenler: “Armoni, kontrapunkt, m¼zikal öz¼mlene, eşlik yazımı (piyano ve değişik algılar için) koro yazısı, teksesli ve oksesli et¼d, alıştırma, parça yazımı,”dır. (4)

Eğitim m¼ziđi bestelemek için geniş bir bilgi, teknik ve beceri birikimi olan besteci insan sesini m¼zik için biçimlendirerek sanatın hizmetine sunarken ve eğitim m¼ziđi dağarcığına girecek bir şarkı oluştururken, insanın ses organını, ocuk ve gençlerin seslerini, özelliklerini, onun korunmasını, kullanmasını, kapasitesinin, ¼zetle ocuk ve gencin fizyolojisini ve psikolojisinin bilmek ve iyi tanımak zorundadır. (5)

Genel m¼zik eğitiminin boyutlarından olan ses eğitiminin temel etkinliklerinden biri şarkı s¼yleme (¼đretimi) dir. Bu ¼đretimin temel malzemesini de okul şarkıları oluşturmaktadır.

Bilindiği gibi ilk ve orta¼đretimde okul şarkıları genel m¼zik eğitiminin başlıca ¼đelerinden biridir. Örg¼n genel m¼zik eğitiminde şarkılar en ortak ve enkapsamlı, en etkili ve en verimli, en kalımlı ve en soylu m¼ziksel iletişim ve etkileşim aracıdır. Bu soylu ve ayrıcalıklı araçtan örg¼n genel m¼zik eğitiminde etkin ve yaygın olarak yararlanılır. (6)

Bu dağarçık içerisinde yer alan “okul şarkıları eğitsel amaçla bestelenmiş ya da okulmüziği özelliklerini taşıyan tek sesli, çoksesli ve eşlikli şarkılardan oluşur” (7)

Okullarımızda söylenen şarkılar oldukça geniş kapsamlı olup değişik özellikteki parçalardan oluşmaktadır. Örneğin; Halk türkülerimiz, halk türkeleri niteliğinde yazılmış şarkılar, batıdan aktarılmış ya da öykünme çocuk, gençlik ve halk şarkıları ile bunların yanında büyük sanat yapıtlarından düzenlenmiş parçalar okul şarkısı olarak söylenmektedir. (8)

Okullarımızda söylenen bu şarkıları

Aktarma,

Öykünme,

Halk Türküleri,

Özgün Türk Okul şarkıları,

Popüler şarkılar (yerli -yabancı)

şarkılar olarak gruplayabiliriz.

Okul şarkılarının öğretilimi ile öğrencilerin seslerini ve müziksel işitme yeteneklerini eğitmek, müzik yapma becerilerini arttırıp geliştirmek ve giderek müziksel gelişmelerini sağlamak amaçlarıdır. Basit bir şarkının öğretiminde bile ezginin çeşitli öğeleriyle algılanması, tekrarlanması, notalarıyla gösterilmesi ile müziksel söyleme; öğretmenin örnek dinletmesi ile müzik dinleme; sınıfta bulunan yeni söz ve tartımlarla müzik yaratma; örnek söyleme ve çalışmalarla müziksel duyarlılık ve zevk geliştirme boyutları birbiriyle bütünleşmiş olarak gerçekleşir. (9)

Müzik eğitiminde kullanılan bu şarkılar öğrencide müzik eğitiminin hedefleri doğrultusunda davranış değişikleri oluşturma sürecinde müzik öğretmenin en büyük yardımcısıdır.

Bu derecede önemli ve etkili bir araç olan şarkının bu görevleri yerine getirmesi, en başta bestecinin şarkı bestelemeye eğitim müziği ilkelerine uyması ile mümkündür.

Sözlü müzikte temel öge dildir. Besteci yapıtını yaratırken dilden ve dilin müziğinden yararlanır. Sözlü bir müzik yapıtının iyi yorumlanabilmesi aynı zamanda kullanılan dilin tüm ayrıntıları ile bilinmesine bağlıdır.(10)

Eğitim müziği besteleme teknikleri kapsamı içinde yer alan şarkı besteleme tekniğinin en önemli ögesi “prozodi” dir.

Sözcüklerin, vurgu, söyleniş ve değere uyarlık bakımlarından doğru söylenmelerine ve müziklenmeleri halinde bu niteliklerin korunmasına sesle sözün güzel ve dengeli uyumuna “prozodi” denir.(11)

Şarkı besteleme tekniklerinde söz ile müziğin uyuşumu konusu, tartımsal ve ezgisel uyum açısından incelenir.

“Tartımsal uyum için; sözcük hecelerinin açık veya kapalı oluşu” açık heceye kısa ses, (.) kapalı heceye uzun ses ilkesi. (-) daima göz önünde tutulur.

Tartımsal uyum, sözün ritmi ile ezginin ritmi arasında sağlanacak uyum ile gerçekleştirilir. Bu uyumu sağlamak için sözel dilde yer alan sözcüklerin yapısı iyi bilinmelidir. Sözü oluşturan heceler ya sesli harfle ya da sessiz harfle biter. Sesli harfle biten hece açık sayılır; ezgide açık hecelere kısa süreli nota verilir ve nokta ile gösterilir. (.) Sessiz harfle biten heceler ise kapalı sayılır; ezgide kapalı hecelere uzun süreli nota verilir ve çizgi ile gösterilir. (-) (12)

Ör:

Güneş bizimle doğar

. - . - . . -

Gü neş bi zim le do ğar

Açık hece kelime sonunda, yarım cümle sonunda ya da cümle sonunda gelirse uzatılabilir. Böylece kimi zaman kapalı ve uzun hece, açık ve kısa heceye dönüşür Bir hece sessiz harfle biter ve onu izleyen kelime sesli harfle başlarsa (dildeki söylenişi buna uygunsu) “ulama” yapılır.

Ör:

Düşman düşmana gazel okumaz

- - - -

Düş man düş ma na ga zel__ o ku maz

Vurgu; konuşma veya okuma sırasında bir hece veya kelimenin diğerlerinden daha baskılı söylenmesidir.

Müziksel dilde ölçülerin ilk zamanları ve vuruşların ilk parçaları vurgulu okunur. Ayrıca bir müziğin, cümleciğin ya da cümlenin başlangıcı da vurgulu okunur. Bunlar doğal vurgulardır. Senkoplu oluşumlarla yapay vurgular da yaratılabilir.

Türkçe' de iki türlü vurgu vardır.

1: Sözcük Vurgusu

İki heceli sözcüklerde, genellikle vurgu ikinci hecededir. (Yürek, sokak, çarşı, Pazar vb.) gibi.

Ör:

İki heceli yer adlarında vurgu birinci hecededir. (Aydın, Mardin, Bursa, vb.) gibi

Ör:

Kişi adında ise vurgu ikinci hecededir.

Aydın geldi mi?

Ör:

Bestecilerin eğitim müziği için şarkılar bestelerken teknik özellikler olan; söz-konu, ezgi yapısı, tartımsal ögeler, çocukların ve gençlerin ses alanı, estetik değerler vb. özellikleri daima göz önünde tutmaları ve şarkı bestelerken vermek istedikleri anlama göre ezgi yazmaları bakımından,

Yazılacak şarkı sözlerinin Türkçe ve prozodi kurallarına uygun olması ve öğrencilerin okuyacakları şarkıları doğru ve düzgün şekilde yorumlamaları bakımından,

Koro öğretmenliği ve koro şefliğinde şarkıların yorumlanmasında,

Eserlerin analizinde,

Dinleyicilerin beğeni düzeylerinin gelişmesinde,

Müzik eğitiminin hedefleri doğrultusunda davranış değişiklikleri oluşturma sürecinde müzik öğretmenin elinde her yönü ile mükemmel bir şarkı dağarcığı oluşması bakımından, büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKLAR

1. Uçan, A., Orta Öğretim Kurumlarında Müzik Öğretimi ve Sorunları Türk Eğitim Derneği Yayınları Öğretim Dizisi No:7 s.239 (1990)
2. Uçan, A., Müzik Eğitimi Güzel Sanatlar Eğitimi Eskişehir Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Önlisans Programı s.16 (1987)
3. Müzik Ansiklopedisi Cilt 3 s. 728 (1985)
4. Sun, M., Eğitim Müziği Bestelem Teknikleri Yüksek Lisans Programı Ders Notları G.Ü.G.E.F. Müzik Eğitimi Bölümü s.1,3. (1989)
5. Elmas, Y., Çocuklar ve Gençler İçin Yazılacak Eğitici Müzik İhtiyacı ve Bestecilerin Bu yönde Teşviki 1. Müzik Kongresi Bildirileri, Kültür ve Turizm Bakanlığı Güzel Sanatlar Müdürlüğü, Ankara. S.238, (1988)
6. Uçan., A., İlköğretim Okulları İçin Üçer Seçenekli Özgün Şarkılar Müzik Eğitimi Yayınları, Ankara, s. 3 (2003)
7. T.D.K. Eğitim Terimleri Sözlüğü Türk Dil Kurumu Yayınları 2. Baskı A.Ü. Basımevi, Ankara, s. 110 (1981)
8. Zuckmayer, E., Cangal, N., Atalay, A., Müzik Teorisi Yaykur Açık Yükseköğretim Diresi Eğitim Enstitüleri Müzik Bölümü Ankara, s. 11,13 (1976)

9. Süer, R., İlk Okullarda Müzik Eğitimi Güzel Sanatlar Eğitimi Eskişehir Anadolu Üniversitesi Açık Oğretim Fakültesi nlisans Programı s.33 (1987)
10. Çevik, S., Müzikte Söz gesinin nemi. Müziğin Dile Dilin Müziğe Etkileri 1. Müzik Kongresi Bildirileri, Kültür ve Turizm Bakanlığı Güzel Sanatlar Müdürlüğü, Ankara. S.274, (1988)
11. Arseven, V., Genel Müzik Bilgileri. Mektupla Yüksek Oğretim Eğitim Enstitüleri Müzik Bölümü Mektup No: 4, s. 9
12. Bozkaya, İ., Dil – Müzik Bağlamında Prozodi, F. zsan Matbaacılık San. Ve Tic. Ltd. şti. Bursa, s. 96,104,105,106 (2001)
13. Gldaş, S., Türk Musikisinde Prozodi, Kurtiş Matbaacılık, İstanbul, s. 190 (2003)
14. Gencan, N.T., Lise I – II – III Dilbilgisi, Kanaat Yayınları, İstanbul, s. 44 (1992)